

Covid-19 Salgınına Karşı Alınan Önlemlere Dair Bilim Akademisi Açıklaması

Özet: Son günlerde Türkiye’de koronavirüs salgınında günlük vaka sayılarının yeniden artmaya başlaması, salgınla mücadelede doğru bilgi ve bilimsel araştırmanın hayati önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. 1 Haziran sonrasındaki açılmanın gözden geçirilerek yeni tedbirlerle kontrol altına alınması gerekmektedir. Seçilen politikaların etkinliği ve başarısı, kamuoyunun katılımı ve güveni verilere dayanan, şeffaf bir tartışma ortamında yapılan epidemiyoloji, immünoloji, modelleme, klinik tıp, ekonomi ve sosyal bilimler araştırmalarının varlığına bağlıdır.

1. Salgının özellikleri

COVID-19 virüsünün sebep olduğu pandemi dünyayı öncekilerden farklı yeni ve çok bulaşıcı bir virüsün bilinmeyenleriyle karşı karşıya bıraktı. Bu bilinmeyenleri hızla öğrenmeye çalışırken çeşitli hatalar yapıldı.

Hataları tekrarlamamak ve virüsü tanımak için insanlığın elindeki tek araç bilimdir; bilimin ürettiği kanıtlardan, gözlemlerden, tecrübelerden öğrenmek gerekir. Epidemiyoloji ve klinik araştırmalar kadar salgının ekonomik ve sosyal etkileri ile ilgili çalışmalar da ancak verilere dayanarak, bilim insanlarının serbest bilgi alış-verişi ile yapılabilir. Salgınların belirgin özelliği bulaştırıcı olanlarla henüz hastalığı kapmamış çoğunluğun temas sıklığına bağlı olarak katlanarak artmasıdır. Salgının, tedbir alınmadığında çok hızla artacağı buna karşılık tedbirlere de çok duyarlı olarak azalmaya geçebileceği görülmüştür. Bu sebeple hastalığın klinik özellikleri ve bağışıklığın yanı sıra toplumsal düzeyde olası temas sıklığını ve niteliğini verilere dayanarak analiz etmek ve çeşitli politikaların olası sonuçlarını zamanında öngörebilmek son derece önemlidir.

Salgın, aşı bulunmadıkça veya toplum içinde yaygın bağışıklık oluşmadıkça yayılmasını sürdürecektir. Bazı ülkeler salgını doğal seyrine bırakmayı deneyip bedel ödeyerek vazgeçtiler. Türkiye, isabetle, bu yola hiç gitmedi. Önemli olan uzun vadede yavaş ve kontrollü biçimde nihai dengeye gidilirken deneme-yanılma, tedbir alıp gevşetme şeklinde zayıyatı artırmamak, hastalık bulaşanları hem sayıca az hem zaman içinde yavaş yavaş artacak düzeyde tutmak ve ölüm riskini minimuma indirmektir. Salgını tıbbi, ekonomik ve sosyal açıdan iyi yönetebilmek için bilimsel araştırmaların çabuk ve verimli ilerlemesini sağlamaktan ve bilimin sonuçlarına göre politika çizmekten başka yol yoktur. Bunun için de mesela salgının ülke içinde nerelerde ne zaman ne sıklıkta görüldüğü, yaş gruplarına, çalışma şartlarına, semtlere ve işyerlerine dağılımı gibi verilerin açık olması ve bilimsel tartışmanın dikkat ve dürüstlikle yapılması gerekir.

2. Türkiye’de durum

Türkiye’de erken bir tarihte okulların kapatılması, özellikle bazı kapalı yerlerde toplu bulunmanın önlenmesi, riski en yüksek olan 65 yaş üstü nüfusun kısıtlanması gibi önlemler isabetli olmuş, salgın zayıf bir ölçüde kontrol altına alınmıştır. Mayıs sonunda yeni vaka sayıları yavaşça azalmaktaydı. Zaman geçtikçe kendi tecrübelerimizden ve başka ülkelerin tecrübelerinden öğrenme imkân ve avantajı oluşmuştu.

Bilim insanları kamuoyuna açıklanan kısıtlı veriler çerçevesinde dahi 1 Haziran’da tedbirlerin hepsinin birden ve aniden kaldırılmasının 15 Haziran civarında vakalarda yeniden artışa sebep olabileceğini öngörmüşlerdi. Bunu son günlerde açıkça görüyoruz. Hızlı açılmanın sonucu her gün 100 ila 250 kadar artan yeni vaka sayıları oldu. Yine bilim insanlarının 1 Haziran ve öncesinden söyledikleri gibi bu artış eğilimi hemen yeniden tedbirler getirilirse en kısa zamanda frenlenebilir.

3. Bilimsel sonuçların verimli kullanılması için neler yapılmalıdır?

a) Bilim insanları açısından

Verilere ulaşım: Bilimin çabuk ve güvenilir sonuçlara ulaşabilmesi için önce verilerin ayrıntılı ve şeffaf şekilde araştırmacılara açık olması gerekir. Başka birçok ülkede olduğu gibi hastalığın nerelerde ne zaman ne sıklıkta görüldüğü, yaş gruplarına, çalışma şartlarına, semtlere ve işyerlerine dağılımı, test ve filiyasyon sayıları ve yöntemleri, testlerin aynı kişiye kaç defa yapıldığı gibi verilerin bilim insanlarına ve kamuoyuna açık olması gerekir. Toplum genelinde rassal örneklemeler üzerinden antikor testleri ile bağışıklık araştırması yapılmasına geç de olsa başlanması önemli bir olumlu adımdır. Bu testlerin sonuçlarının da açık olarak paylaşılması gerekir.

Araştırmanın önündeki engellerin kaldırılması: Bilim Akademisi 12 Mayıs tarihli duyurusu ile bilimsel araştırmaların Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde “COVID-19 Bilimsel Araştırma Değerlendirme Komisyonu”nun kontrol ve onayına tabi tutulmasını eleştirmişti.¹ Türkiye’de çalışmakta olan Etik Kurullar ve TÜBİTAK gibi kurumların araştırma değerlendirme panelleri varken kimler tarafından hangi kriterlerle yapılacağı belli olmayan bu denetimin sakıncaları üzerinde durmuştuk. O tarihten beri görülen uygulamalar TÜBİTAK’tan araştırma desteği almış olan bazı projeler dahil birçok araştırmacıya anlaşılır bir gerekçe olmadan ret cevabı gelmesi, bazı araştırmacılardan bu kez onay için daha önce duyurulmamış olan başka mercilere de başvurularının istenmesidir. Böylece araştırmalar etik ve bilimsel değerlendirmeden geçmiş oldukları halde başlatılamamaktadır. Komisyonun onay vermediği bilim insanları kendi kaynaklarını sağlayarak araştırmayı sürdürebilirlerse buldukları sonuçlar bu durumda yetkililer tarafından kullanılmayacak mıdır? Bu kritik durumda araştırmalara bu şekilde engel konmasını anlamak mümkün değildir. Araştırmayı engellemenin ve politikaları daha fazla bilimsel sonuca dayandırmamanın bedeli can kaybı ve ekonomik kayıptır.

Açık tartışma ortamının sağlanması: Bilimsel araştırmanın güvenilirliğini sağlamanın yolu araştırmacıların buldukları sonuçları birbirlerine açmaları, açık tartışma yoluyla sonuçların sınanmasıdır. Normal durumda uluslararası ortamda bilimsel dergilerin hakemlik mekanizmalarıyla sağlanmaya çalışılan bu sınama, salgının acil şartlarında hakemliğin çabuklaştırılmasına rağmen yeterince çabuk ve etkin değildir. Araştırmalar sürdürülmekte iken açık veriler üzerinden sonuçların karşılaştırılması bilim insanları arasında açık tartışma ve eleştiri ortamlarının sağlanması, böylece karar vericilere daha güvenilir sonuçlar verilmesi gerekir. Şu salgın günlerinde güvenilir sonuçların, olası hata payları ile birlikte kullanıma sunulması bilim insanlarının yayın yapma ve kariyer motivasyonlarından önce gelir. Bilimsel araştırmaları

¹ <https://bilimakademisi.org/covid-19-arastirmalari-hakkinda-bildirim-yukumlulugu-sakincaledir/>

düzenleme ve bilimsel anlamda danışmanlık yapma sorumluluğu taşıyan kurul ve kurumlar araştırmaların yayınlanmasıyla ilgili tasarruflardan, araştırmaları suni olarak birleştirmek, yazar listelerine müdahale etmek gibi işlerden uzak durmalıdırlar.

b) Kamuoyu açısından: Tedbirlere psikolojik sebepler, ekonomik ve sosyal zorunluluklar, keyfilik ve anlamama sonucu olarak uymayan insanlar her zaman olacaktır. Bunların sayısını en aza indirebilmek için tedbirlerin hangi bilimsel, makul gerekçelerle alındığını açıklamak gerekir. Salgının nerelerde ne seviyede olduğunu, nerelerde ne zaman hızla arttığını, çarpıcı örnekler ortaya çıktıktan sonra seçici olarak değil sürekli olarak açıklamak kamuoyunu etkileyecektir. Mesela gitmeyi planladığı köy, Őehir ve tatil yerlerinde durumun ne olduğunu bilmek paniğe değil, doğru karar vermeye katkı yapar. Kararların hangi bulgulara dayanarak neden alındığını bilmek de aynı Şekilde vatandaşın katılımını ve güvenini artıracaktır. Alınan tedbirlerin açıklanmasındaki zamanlamanın da vatandaşların risk almadan tedbir almalarına imkan bırakacak Şekilde olması gerekir. Kararların sık sık ve gerekçe gösterilmeden değiştirilmesi vatandaşların tedbirlere uymasını olumsuz yönde etkilemektedir.

c) Karar vericiler ve yöneticiler açısından: Eşi görülmemiş bir trajedi ile karşi karşiya kalındığı için her ülkede karar vericiler deneme yanılma süreçleri yaşamışlardır. Ancak geldiğimiz aşamada en önemli hususun saydamlık ve alınan kararların bilimsel gerekçelere dayandırılması gereği olduğu açıktır. Bu konuda gözlemlenen en önemli sorun Sağlık Bilimleri Kurulu'nun bir İnternet sitesinin olmaması, aldığı kararların veya tavsiye kararların kamuoyu ile paylaşılmaması ve nihai karar verici makamın kim olduğunun bilinmemesidir. Diğer yandan kurulduğu ifade edilen Toplum Bilimleri Kurulu'nun da üyeleri ve işlevleri meçhuldür. Cumhurbaşkanlığı ve Sağlık Bakanlığının danıştıkları Kurulların yetki ve görevleri ve kurumlar arasındaki koordinasyon konusunda bir açıklık getirilmesi kadar alınan kararların dayandığı bilimsel verilerin de kamuoyu ile paylaşılması büyük önem taşımaktadır.

Bu noktalarda açıklık sağlanması, politikaların doğruluğu ve etkinliği kadar kamuoyunun katılımı ve güveni ve bilim insanlarının Türkiye için etkili olacak doğru sonuçlara varmaları açısından – dolayısıyla alınan kararların başarısı açısından yararlı olacaktır.

Bilim Akademisi sarkac.org sitesi üzerinden bilimsel veriler konusunda kamuoyunu bilgilendirme amacıyla yayın yapmakta, kamuoyuna ve bilim insanlarına hitap eden webinarlar çerçevesinde bilimsel tartışma, eleştiri ve sunumları sürdürmektedir. Bilimsel verilerin katkısını kamuoyuna izah etmek ve bu verilerin etkisini artırmak için elimizden geleni yapmaya ve bizden istenebilecek her türlü desteği vermeye hazırız.

Bu açıklamayı ülkemizin potansiyeline ve geleceğine güvenerek, içten bir sorumluluk duygusu ile ilgilerinize sunmayı görev biliyoruz.

Kamuoyunun dikkatine saygılarımızla sunarız,

Bilim Akademisi Yönetim Kurulu
16 Haziran 2020